

ماهی مترجم

ترجمه و معنای همه چیز

نویسنده:

دیوید بلوس

www.ketab.ir

مترجم:

مرتضا درویشیان حقیقی

سرشناسه:

بلاس، دیوید

Bellos, David

عنوان و نام پدیدآور:

ماهی مترجم: ترجمه و معنای همه چیز / نویسنده دیوید بلوس؛ مترجم مرتضی درویشیان حقیقی.

مشخصات نشر:

مشهد: جهاد دانشگاهی، واحد مشهد، انتشارات، ۱۴۰۱.

مشخصات ظاهری:

۳۰۴ ص.

فروست:

انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد: ۵۸۳.

شابک:

978-964-324-489-7

وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا

یادداشت:

عنوان اصلی: Is that a fish in your ear? : translation and the meaning of everything, c2011

عنوان دیگر:

ترجمه و معنای همه چیز.

موضوع:

ترجمه

Translating and interpreting

شناسه افزوده:

درویشیان حقیقی، مرتضی، ۱۳۶۱-، مترجم

شناسه افزوده:

جهاد دانشگاهی. واحد مشهد. انتشارات

رده‌بندی کنگره:

P۳۰۶

رده‌بندی دیویی:

۴۱۸/۰۲

شماره کتابشناسی ملی:

۸۸۲۱۵۰۰

اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

www.ketab.ir

انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد

مشهد، میدان آزادی، پردیس دانشگاه، سازمان مرکزی جهاد دانشگاهی خراسان رضوی

ص.پ. ۹۱۷۷۵-۱۳۷۶ تلفن: ۳۸۸۳۲۳۶۷ دفتر پخش: ۳۸۸۴۲۲۳۰

فروشگاه یک: ۳۸۴۱۸۰۷۰ فروشگاه دو: ۳۸۸۲۹۵۸۹ فروشگاه سه: ۳۸۴۰۳۴۶۳

www.jdmpress.com

info@jdmpress.com

ماهی مترجم؛ ترجمه و معنای همه چیز

نویسنده: دیوید بلوس / مترجم: مرتضی درویشیان حقیقی

آماده‌سازی، ویراستاری و صفحه‌آرایی: واحد فنی دفتر نشر / چاپ: نیکو؛ صحافی: حافظ

چاپ اول / ۱۴۰۱ / ۵۰۰ نسخه / شماره نشر ۵۸۳

ISBN: 978-964-324-485-7

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۲۴-۴۸۹-۷

کلیه حقوق نشر برای ناشر محفوظ است.

قیمت: ۱،۲۰۰،۰۰۰ ریال

فهرست

- ۷..... پیشگفتار نویسنده
- ۱۰..... پیشگفتار مترجم
- ۱۳..... دیباچه نویسنده
- ۱۵..... ۱. ترجمه چیست؟
- ۱۸..... ۲. آیا ترجمه قابل اجتناب است؟
- ۳۰..... ۳. چرا به آن «ترجمه» می‌گوییم؟
- ۴۰..... ۴. چیزهایی که مردم درباره ترجمه می‌گویند
- ۴۶..... ۵. افسانه‌های خارجی؛ پارادوکس «خارجی - منطقی»
- ۵۹..... ۶. اولویت با بومی‌ها؛ آیا زبان شما واقعاً متعلق به شماست
- ۶۶..... ۷. معنا مقوله ساده‌ای نیست
- ۷۶..... ۸. واژه از آن هم بدتر است
- ۸۶..... ۹. درک دیکشنری
- ۹۳..... ۱۰. افسانه ترجمه تحت‌اللفظی
- ۱۰۵..... ۱۱. مسأله اعتماد؛ سایه بلند ترجمه شفاهی
- ۱۱۷..... ۱۲. کات‌های سفارشی؛ سازگاری فرم
- ۱۳۰..... ۱۳. آنچه را نتوان گفت، نمی‌توان ترجمه کرد؛ اصل توصیف‌پذیری
- ۱۴۰..... ۱۴. چند واژه برای قهوه داریم؟
- ۱۴۹..... ۱۵. کتاب مقدس و موز؛ محور عمودی در روابط ترجمه
- ۱۶۲..... ۱۶. تأثیرات ترجمه
- ۱۶۹..... ۱۷. کد سوم؛ ترجمه به مثابه یک گویش
- ۱۷۵..... ۱۸. هیچ زبانی جزیره نیست؛ مسأله بفرنج زبان سوم
- ۱۸۱..... ۱۹. خبط‌های جهانی؛ مرکز و حاشیه در ترجمه کتاب

- ۱۹۳ ۲۰. مسأله حقوق بشر؛ ترجمه و نشر قوانین بین‌المللی
- ۲۰۳ ۲۱. Ceci n'est pas une traduction؛ برابری زبانی در اتحادیه اورپا
- ۲۱۳ ۲۲. ترجمه خبر
- ۲۱۸ ۲۳. ماجراهای پرهیجان ماشین‌های خودکار ترجمه
- ۲۲۸ ۲۴. یک ماهی در گوش شما؛ تاریخچه کوتاه ترجمه شفاهی همزمان
- ۲۴۰ ۲۵. عمراً آگه لنگه‌م رو پیدا کنی؛ ترجمه طنز
- ۲۴۶ ۲۶. سبک و ترجمه
- ۲۵۵ ۲۷. ترجمه متون ادبی
- ۲۶۳ ۲۸. مترجمان چه می‌کنند؟
- ۲۷۱ ۲۹. تعیین حد و مرز ترجمه؛ ترجمه چه نیست؟
- ۲۷۶ ۳۰. زیر آتش دشمن؛ تیراندازها رو به ترجمه
- ۲۸۰ ۳۱. همانندی، شباهت و تطابق؛ حقایق پیرامون ترجمه
- ۲۸۴ ۳۲. آواتار؛ تمثیلی از ترجمه
- ۲۸۶ پس از بابل؛ به‌جای سخن آخر
- ۲۹۹ پیوست مترجم

پیشگفتار نویسنده

به خوانندگانم در ایران^۱

واقعاً خوشحال شدم که دانستم به لطفِ مترجمِ مصمم و خلاقم، مرتضای درویشیان، حال می‌توانم نظرات و اندیشه‌های خود را با خوانندگان ساکن ایران - منوطاً به انبساطی کهن، پویا و صاحب‌اهمیتی توصیف‌ناپذیر - سهیم شوم. به راستی که ترجمه بالاتر از همه موانع ملی و سیاسی راه خود را به درون هر مرزی می‌گشاید و می‌توان با افرادی در آن سوی این کره خاکی هم به بحث پیرامون ترجمه نشست.

ده سال می‌گذرد از زمانی که این کتاب برای نخستین بار منتشر شد. از آن زمان توجه مؤلفان و متفکران دیگری هم به این حوزه جلب شده و مسائل تازه‌ای پا به میدان گذاشته که حرفی از آنها در این کتاب به میان نیامده است؛ مثل جنسیت در ترجمه، نقش ترجمه در رسانه‌های نو و تأثیر فن‌آوری ترجمه اتوماتیک که بسیار پیشرفت کرده و در دسترس‌تر است. نقش حیاتی و اغلب غم‌بار خدمات ترجمه در حوزه‌های مورد مناقشه، جنبش‌های حول محور عدالت اجتماعی و مهاجرت‌های فردی و جمعی موضوع‌های دیگری هستند که با وجود اهمیت فراوان در این کتاب مطرح نشده‌اند. [از این رو] نباید تنها به خواندن همین کتاب در حوزه ترجمه اکتفا کنید.

با این وجود پرسش‌های اساسی مطرح شده در این کتاب کماکان به قوت خود باقی است و احتمالاً همواره خواهد بود. چه چیزی را ترجمه قلمداد می‌کنیم؟ آیا می‌توان دنیایی بدون ترجمه متصور شد؟ ترجمه چه نقشی در عقاید ما پیرامون زبان، ارتباطات و جامعه ایفا می‌کند؟ چه ایده‌عجیبی در پس این واقعیت نهفته است که همواره در پی ترجمه بی‌نقص هستیم؟ انواع مختلف ترجمه - بازرگانی، فنی، ادبی،

۱. اصل انگلیسی این نوشته در پایان کتاب آمده است.

دیپلماتیک و قضایی - چه تفاوت‌هایی باهم دارند؟ جوامع گوناگون در گذشته چه رویکردهای مختلفی در قبال ترجمه داشتند؟ من در این کتاب تنها می‌توانم طرحی کلی از برخی پاسخ‌ها برای چنین پرسش‌هایی به‌دست‌دهم، ولی این پرسش‌ها را باید پرسید تا به درک درستی از ترجمه رسید.

در ده سال گذشته، مطالعات گسترده‌ای در زمینه شناساندن ادبیات زبان‌های کمترشناخته‌شده به مخاطب جهانی صورت گرفته است. کتاب‌های بیشتری دارند به زبان‌های «بزرگ» مثل چینی و انگلیسی ترجمه می‌شوند؛ مولفان بیشتری از زبان‌های عجیب و غریبی چون کانادا^۱، چوواش^۲، باهاسا^۳ در اندونزی و حتا سامی^۴ و زاتوپک^۵ توانسته‌اند خوانندگان جهانی پیدا کنند. این گرایش خیلی امیدوارکننده است. یکی از چشمگیرترین نمونه‌های این سویه نو در «جمهوری جهانی ادبیات»، نویسنده‌ای کُرهای است به نام هان کانگ^۶. جالب این‌که مسیر او تا کسب شهرت جهانی به واسطه یک کارگزار ادبی یا ناشر بین‌المللی هموار نشده بلکه یک مترجم آغازگر این راه بوده است. با این‌که صنعت چاپ و نشر چون دژی سنگی و مستحکم می‌نماید، ولی همیشه شکافی یافت می‌شود که فردی با عزم و پشتکار بتواند از آن عبور کند. می‌توان امیدوار بود که شکاف‌هایی از این دست در آینده به نوشته‌های فارسی بیشتری این امکان را بدهد که هر گوشه‌ای از جهان خوانده شوند.

از نقطه‌نظر یک مترجم، همه ترجمه‌ها ارزش کار دارند. هرچقدر هم که متن مبدأ احتمالاً ساده، بی‌شیله‌پیله یا پیش‌پا افتاده تلقی گردد، باز هم مسائل و پیچیدگی‌هایی همراه دارد که ترجمه را به چالشی برای خردورزی ذهنی بدل می‌کند. شاید تمایلی نداشته باشید که وقت‌تان را برای اندیشیدن به مفاهیم مستتر در معانی ضمنی واژگان موجود در گزارش یک شرکت هلدینگ^۱، ولی اگر خواستید چنین کنید، مطمئن باشید از ترجمه‌ای در این سطح هم می‌توان به اندازه ترجمه آثار ادبی هنرمندانه، که ناگفته پیداست چه حجم کاری می‌طلبند، چیزی آموخت. من در ده سال اخیر هم به ترجمه رمان‌های کارآگاهی ظاهراً ساده اقدام کرده‌ام و هم یک رساله فلسفی مملو از مباحث مغلق. هر دوی این کارها چیزهای ارزشمندی درباره زبان خودم، قدرت بیان خودم و ماهیت خود ترجمه به من آموخت. گمان نمی‌کنم هیچ ترجمه‌ای یافت شود که ارزش نداشته باشد مترجم درباره‌اش بیاندیشد؛ هر ترجمه‌ای، هر چه باشد، به افزایش مهارت و درک مترجم کمک می‌کند.

ولی چیزی که از آغاز تا پایان باید آموخت این است: هیچ متنی حاوی تمام اطلاعاتی نیست که لازم است ترجمه کنید. در نتیجه انتخاب‌های شما در مقام یک مترجم، هرچقدر هم که ریشه در دانش، قواعد مرسوم، نیاز مشتری و غیره داشته باشد، باز هم همواره در پایان انتخاب محسوب می‌شوند. مترجم ماشینی

1. Kannada
2. Chuvash
3. Bahasa
4. Saami
5. Zatopec
6. Han Kang

نیست، اگر چه از آن سو سر و کله ماشین‌های کمک‌مترجم هم پیدا می‌شود، که البته هرگز نخواهند توانست نقش مترجم را تمام و کمال ایفا کنند. با این‌که شاید به نظر تان ترسناک، جدی یا لذت‌بخش برسد، ولی «مترجم» آن کسی است که تصمیم می‌گیرد چه چیزی چه معنایی داشته باشد. اگر از پذیرش چنین مسئولیتی ابا دارید، شاید بهتر است که اصلاً سراغ ترجمه نروید. ولی اگر مترجم هستید، لطفاً این‌را به یاد داشته باشید: حتا وقتی که با دیده تحقیر نظاره می‌شوید یا حق‌الزحمه ترجمه برانگیزی دریافت می‌کنید، نقش مهمی را که در دنیا به عهده گرفته‌اید، فراموش نکنید، زیرا آن‌که تصمیم می‌گیرد، شما هستید، نه هیچ فرد دیگری.

دیوید بلوس

پرینستون، آگوست ۲۰۲۱